

УДК 378:373.2.011.3-051

*Катерина Коновалова,
аспірантка кафедри педагогіки та методики технологічної освіти
Державного вищого навчального закладу
«Криворізький державний педагогічний університет»*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто модель формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки. Розкрито сутність понять «модель», «моделювання» у науково-педагогічній літературі. Охарактеризовано методологічні підходи моделювання процесу формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: культурологічний, особистісно-орієнтований та аксіологічний. Послідовно висвітлено етапи реалізації педагогічних умов. Окреслено змістове наповнення, форми і методи роботи з формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів для кожного з етапів.

Ключові слова: *модель, моделювання, професійна культура майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, методологічні підходи, педагогічні умови, етапи, форми і методи роботи, фахова підготовка.*

В статье рассмотрена модель формирования профессиональной культуры будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений в процессе специальной подготовки. Раскрывается терминология понятий «модель», «моделирование» в научно-педагогической литературе. Автор дает характеристику методологическим подходам моделирования процесса формирования профессиональной культуры будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений: культурологический, личностно-ориентированный и аксиологический. В статье последовательно рассматриваются этапы реализации педагогических условий. Определена сущность, формы и методы работы по формированию профессиональной культуры будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений для каждого из этапов.

Ключевые слова: *модель, моделирование, профессиональная культура будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений, методологические подходы, педагогические условия, этапы, формы и методы работы, профессиональная подготовка.*

The article is devoted to the model of formation professional culture of future teachers of kindergarten in the context of professional training in modern pedagogical school of higher learning. The text goes on to say about necessity of

formation professional culture of future teachers of kindergarten in educational process. The model is viewed as an attempt of improving the process education of future teachers of kindergarten. The content of the meanings of «model», «modeling» have been disclosed in scientific literature. The article describes culturological, personality-oriented and axiological approaches as methodological frameworks of the process modeling of formation professional culture of future teachers of kindergarten in professional training. The author show stages to realize pedagogical conditions in the defined research problem. It's given content, forms and methods of the process formation professional culture of future teachers of kindergarten for every stages.

Key words: *model, modeling, professional culture of future teachers of kindergarten, methodological approaches, pedagogical conditions, stages, forms and methods of work, professional training.*

Нинішні соціально-економічні зміни у суспільстві, модернізація в сфері вищої освіти висувають нові вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої і фахової підготовки в умовах вищої педагогічної школи. Система фахової підготовки потребує розробок основних її напрямків, серед яких особливе значення займає формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Фахівець із високою професійною культурою, вихідними елементами якої є професійні знання, спеціалізовані уміння і навички, ділові якості, може успішно розв'язувати актуальні проблеми в галузі дошкільної освіти.

Проблема професійної культури досліджувалася Ф. Аліпхановою, О. Аніщенко, Г. Баллом, С. Батишевим, В. Беніним, В. Белоліпецьким, В. Виноградовим, М. Віленським, Н. Воробйовим, В. Грехньовим, О. Грибковою, В. Гриньовою, М. Даниловою, О. Донцем, С. Дружиловим, С. Єлкановим, І. Зарецькою, І. Зязюном, Т. Івановою, В. Ігнатовим, Л. Коганом, І. Колмогоровою, Г. Кочетовим, В. Кравцовим, Н. Криловою, Н. Кузьміною, Т. Кусковою, О. Левановою, А. Лимарь, Н. Мазур, Г. Марковою, М. Михайліченко, Ю. Мішиним, А. Міщенко, Н. Павелко, О. Пановою, О. Піскуновим, В. Подмарковим, О. Пономарьовим, В. Радулом, Г. Сагач, В. Семиченко, А. Синюком, Г. Соколовою, Нгуен Ван Тінь, Ю. Черновою, О. Шабаліним та ін. Проблеми моделювання педагогічних процесів і систем висвітлюються в наукових працях С. Архангельського, В. Беспалька, В. Бондара, О. Дахіна, М. Кларіна, Н. Кузьміної, В. Міхеєва, Г. Суходольського, Є. Павлютенкова, Н. Талізної, В. Штоффа, В. Ягупова та ін.

Складність дослідження визначається суперечностями між об'єктивними потребами суспільства у фахівці дошкільної освіти з високим рівнем професійної культури та відсутністю розробленої, науково обґрунтованої й експериментально перевіреної моделі формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Мета статті – розглянути та обґрунтувати модель формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Перш за все, з'ясуємо сутність поняття «модель» у довідниках. У логіці та методології науки поняття «модель» (франц. *Modele*, від лат. *Modulus* – міра, зразок, норма) – це аналог (схема, структура, знакова система) певного фрагмента природної або соціальної реальності, зародження людської культури, концептуально-теоретичного створення і відповідно, оригінала моделі [4, с. 382]. У педагогічній науці поняття «модель» (лат. *modulus* – міра, зразок) тлумачиться як уявний чи умовний образ, аналог кількості об'єкта, процесу чи явища, що відтворює в символічній формі їхні основні типові риси; символічне зображення структури, типу поведінки й зразків взаємодії у соціальних процесах [2, с. 154].

Отже, модель є образом, аналогом (мисленнєвим або умовним), що вивчається, відображає і відтворює властивості, взаємозв'язки і відносини об'єкта дослідження і здатен заміщати його таким чином, що його вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт.

Поняття «модель» увів до наукового обігу провідний німецький філософ, математик Г. Лейбніц, розглядаючи як зручну форму позначення знань про довкілля, інформаційний еквівалент конструюваного об'єкта з певною практичною метою.

Як зазначає В. Штофф: «Модель – це подумки уявлена або матеріально реалізована система, яка, відбиваючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна його заміщати так, що її вивчення дасть нам нову інформацію про цей об'єкт» [6, с. 19].

Науковець Г. Селевко термін «модель» визначає як деяку систему (зразок, приклад, образ, конструкцію), що відображає і виражає деякі властивості і відносини іншої системи (називається оригіналом) і в зазначеному сенсі замінює його [3, с. 31]. За твердженням В. Ягупова, модель – це знакова система, за допомогою якої можна відтворити дидактичний процес як предмет дослідження, показати в цілісності його структуру, функціонування та зберегти цю цілісність на всіх етапах дослідження [7, с. 31].

Як правило, поняття «модель» пов'язують з методом моделювання. Моделювання – це науковий метод непрямого (опосередкованого) дослідження об'єктів пізнання, безпосереднє вивчення яких із певних причин неможливе, ускладнене, неефективне чи недоцільне, через дослідження їхніх моделей – предметних, знакових чи мислених систем, що відповідно відтворюють, імітують чи відображають певні характеристики (властивості, ознаки, принципи внутрішньої організації або функціонування) оригіналів [5, с. 392].

Педагогічне моделювання О. Дахін розглядає як самостійний напрям у загальному методі дослідження, який має специфічні риси, що відбивають особливість модельованих явищ [1, с. 14].

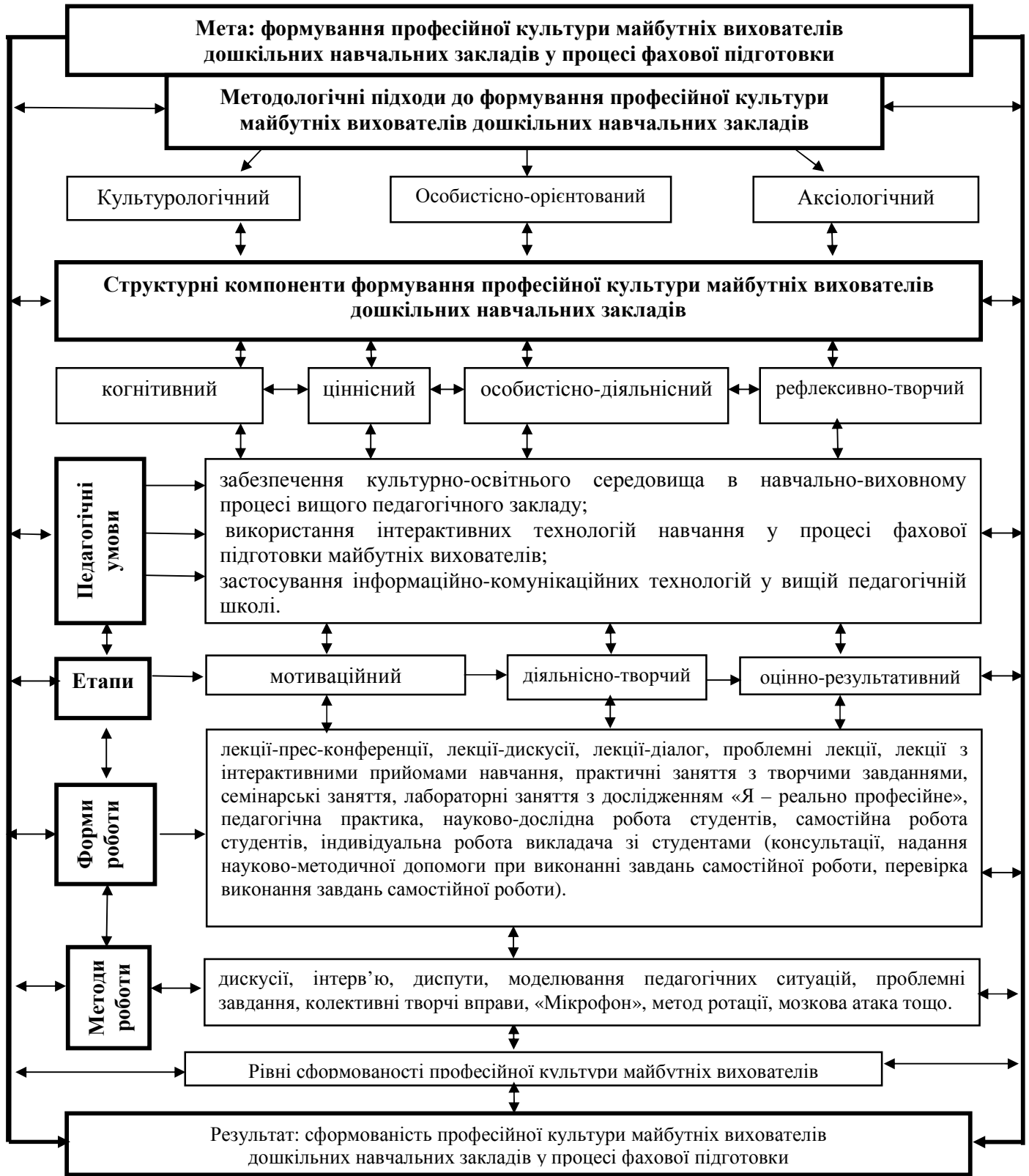

Рис.1. Модель формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки

Отже, модель – це образ досліджуваного процесу, певний еталон, який відображає його загальну структуру і включає мету, методологічні підходи, педагогічні умови, етапи, ефективні форми і методи роботи, компоненти і рівні сформованості професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Здійснений аналіз і систематизація базових понять дослідження дає можливість, виходячи з наукових положень, розробити модель формування професійної культури майбутніх вихователів спеціальності «Дошкільна освіта» у процесі фахової підготовки. Представимо її наочно (Рис. 1.). Метою моделі було формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Успіх здійснення фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів залежить від багатьох чинників, у тому числі від використання у взаємозв'язку методологічних підходів. В якості методологічних підходів у формуванні професійної культури майбутніх вихователів, які дозволяють здійснити відбір змісту освіти, виступили – культурологічний, особистісно-орієнтований та аксіологічний.

Розглянемо їх.

Пристаючи до моделювання процесу формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки, слід наголосити, що модель не може бути створена без урахування культурологічного підходу.

Застосування культурологічного підходу передбачає:

- становлення майбутнього вихователя як суб'єкта загальної і професійної культури, визначення стратегій його культурного розвитку;
- активне засвоєння надбань загальнолюдських цінностей, норм, традицій, звичаїв, педагогічних теорій, світового досвіду навчання і виховання дітей дошкільного віку та узгодження своїх дій із вимогами суспільства та культури;
- розробку принципів відбору і реалізації змісту вищої педагогічної освіти, забезпечення культурно-освітнього середовища у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Врахування особистісно-орієнтованого підходу полягає у:

- особистісно-професійному становленні майбутнього вихователя як активного суб'єкта пізнавальної і предметно-практичної діяльності, реалізації його культуротворчого потенціалу; визнанні пріоритетності особистісного розвитку майбутнього вихователя як культурного процесу у вищому педагогічному закладі;
- реалізації мети, змісту програм, форм, методів, засобів і технологій навчально-виховної роботи відповідно до індивідуальних особливостей, здібностей, нахилів та інтересів майбутніх вихователів; орієнтації на створення ситуацій, які забезпечують цілісно-особистісну самореалізацію як викладача, так і студентів;

– виявленні педагогічних умов для загальнокультурного самовизначення і саморозвитку фахівця дошкільної освіти, усвідомлення ним мотивів, цілей своєї майбутньої професійної діяльності, рефлексії її результатів;

– забезпеченні атмосфери психологічного комфорту, відкритості, ширості, довіри, розгляду компонентів сформованості професійної культури як результату співпраці всіх суб'єктів навчально-виховного процесу вищого педагогічного закладу.

З позицій аксіологічного підходу передбачено:

– розв'язання завдань гуманізації освіти, у якому особистість майбутнього вихователя постає найвищою загальнолюдською цінністю;

– збагачення змісту фахової підготовки загальнолюдськими та професійними цінностями, які визначають ставлення майбутніх вихователів до навколишнього світу, педагогічної діяльності, дошкільного дитинства, самого себе як людини і професіонала;

– формування професійно-ціннісних орієнтацій на педагогічну діяльність в умовах дошкільного навчального закладу, які забезпечують спрямованість інтересів, нахилів, прагнень та усвідомлення власної соціальної значущості як суб'єкта культурного розвитку.

Таким чином, окреслені методологічні підходи забезпечують вибір стратегії наукового дослідження, становлять орієнтир у формуванні професійної культури майбутніх вихователів дошкільних начальних закладів, дозволять краще усвідомити нові цілі і завдання сучасного вищого педагогічного закладу, обрати гнучкі організаційні технології, форми, методи навчання та виховання у процесі фахової підготовки.

Серед основних компонентів професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки визначено когнітивний, ціннісний, особистісно-діяльнісний і рефлексивно-творчий компоненти. Вважаємо, що на основі органічного поєднання структурних компонентів створюється принципово новий підхід до формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних начальних закладів у процесі фахової підготовки. Компоненти професійної культури майбутніх вихователів взаємопов'язані між собою і забезпечують цілісність її формування.

Модель формування професійної культури майбутніх вихователів передбачає реалізацію таких педагогічних умов, як: забезпечення культурно-освітнього середовища в навчально-виховному процесі вищого педагогічного закладу, використання інтерактивних технологій навчання у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищій педагогічній школі.

Враховуючи тривалість і динамічність процесу формування професійної культури майбутніх вихователів при реалізації окреслених педагогічних умов, було впроваджено такі три етапи, як: мотиваційний,

діяльнісно-творчий та оцінно-результативний.

Метою першого – мотиваційного етапу – було формування професійно-орієнтованої спрямованості на модель вихователя з високим рівнем сформованості професійної культури, мотиваційно-ціннісного ставлення до майбутньої педагогічної діяльності, вироблення усвідомленого прагнення й потреби підвищення особистого рівня професійної культури та розвитку всіх її компонентів.

Педагогічними умовами першого етапу визначено використання інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Змістовий аспект передбачав розроблення і впровадження навчального курсу «Основи педагогічної майстерності вихователя». Основними формами організації навчання були лекції з використанням елементів бесіди, лекції з інтерактивними прийомами навчання, лекції-дискусії, лабораторні заняття з дослідженням «Я – реально професійне», самостійна робота студентів, індивідуальна робота викладача зі студентами (консультації, надання науково-методичної допомоги при виконанні завдань самостійної роботи, перевірка виконання завдань самостійної роботи тощо).

Метою другого – діяльнісно-творчого етапу – було формування в студентів установки на вихователя як суб'єкта професійної культури, оволодіння професійними знаннями й уміннями, розвиток педагогічних здібностей, професійно-особистісних якостей, індивідуально-творчої діяльності, професійної саморегуляції.

Педагогічними умовами другого етапу було забезпечення культурно-освітнього середовища в навчально-виховному процесі вищого педагогічного закладу, використання інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів. Змістовий аспект даного етапу передбачав вивчення майбутніми вихователями навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна». Практичне закріплення теоретичних знань курсу студенти здійснювали під час навчальної та виробничої практики, відвідуванні занять у дошкільних навчальних закладів. Серед найбільш ефективних форм роботи, що сприяли формуванню професійної культури майбутніх вихователів було визначено лекції-прес-конференції, лекції-дискусії, лекції-діалог, проблемні лекції, практичні заняття з творчими завданнями, семінарські заняття, педагогічну практику, науково-дослідну та самостійну роботу студентів, індивідуальну роботу викладача зі студентами.

Метою третього – оцінно-результативного етапу – є вдосконалення науково-теоретичного рівня, розширення і поглиблення професійних знань, практичних умінь і навичок; здійснення самоконтролю і самодіагностики набутих педагогічних здібностей, професійно-особистісних якостей протягом усього періоду навчання; підтвердження

гіпотези дослідження за допомогою кількісних і якісних показників.

На цьому етапі реалізували педагогічні умови щодо забезпечення культурно-освітнього середовища, а також застосовували інтерактивні й інформаційно-комунікаційні технології у навчально-виховному процесі вищого педагогічного закладу. Ефективними формами реалізації мети оцінно-результативного етапу виступили проблемні лекції, практичні заняття з творчими завданнями, семінарські заняття, педагогічна практики, самостійна робота студентів, індивідуальна робота викладача зі студентами тощо.

Отже, спираючись на культурологічний, особистісно-орієнтований та аксіологічний підходи, визначаємо модель як процесуальну та цілісну, що відображає послідовний процес формування всіх компонентів професійної культури (когнітивний, ціннісний, особистісно-діяльнісний і рефлексивно-творчий компоненти) завдяки визначеним педагогічним умовам, ефективним формам і методам навчання і виховання, що дають змогу у комплексі отримати бажаний результат – сформованість професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо в експериментальній перевірці ефективності розробленої моделі формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дахин А. Н. Моделирование в педагогике / А. Н. Дахин // Идеи и идеалы. – 2010. – № 1(3). Т. 2. – С. 11–20.
2. Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. – 324 с.
3. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств / Г. К. Селевко. – Москва: НИИ школьных технологий, 2005. – 208 с.
4. Философский энциклопедический словарь / Н. М. Ланда [и др.]. – Москва : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
5. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
6. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – Ленинград : Наука, 1966. – 302 с.
7. Ягупов В. В. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема / В. В. Ягупов // Неперервна професійна освіта : теорія і практика: наук.-метод. журнал. – 2003. – Вип. 1. – С. 28–37.